

G.E.Bağışova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
baghulnar4@gmail.com

MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARIN MƏNƏVİ TƏRBİYƏSİNDƏ NOVRUZ BAYRAMININ ROLU

Xülasə

Novruz bayramı uşaqların təbiət hadisələrinə hərtərəfli baxışın keçirilməsinə, böyüklərin yardımı ilə bu və digər sosial-mədəni kompetensiyaların formalaşdırılmasına, qarşılıqlı mənəvi dəyərlər fondunun zənginləşməsində, uşaqların əmək tərbiyəsi, əməklə bağlı uşaqların yaş və gücünə uyğun əmək bacarıqlarının formalaşmasına xidmət edir.

РОЛЬ ПРАЗДНИКА НАВРУЗ В ДУХОВНОМ ВОСПИТАНИИ ДОШКОЛЬНИКОВ

Резюме

Праздник Новруз служит для того, чтобы дать детям всестороннее представление о явлениях природы, сформировать эти и другие социокультурные компетенции с помощью взрослых, обогатить фонд взаимных нравственных ценностей, приобщить детей к труду, сформировать трудовые навыки, соответствующие возраст и сила детей по отношению к работе.

THE ROLE OF NOVRUZ HOLIDAY IN THE SPIRITUAL EDUCATION OF PRE-SCHOOL CHILDREN

Summary

Nowruz holiday serves to provide children with a comprehensive overview of natural phenomena, to form these and other socio-cultural competencies with the help of adults, to enrich the fund of mutual moral values, to educate children about labor, to form work skills appropriate to the age and strength of children in relation to work.

Açar sözlər: tərbiyə, bayram, əmək, adət

Ключевые слова: воспитание, праздник, труд, традиция

Key words: upbringing, holiday, labour, tradition

Xalqımızın yüksək zövqü və bədii təfəkkürü xalq bayramlarında, el şənliklərində və rəngarəng əyləncələrində özünü aşkarlayır, onun mənəvi dünyasının təzahürünə, aynasına çevrilir. Belə adət-ənənələrimizdən, el şənliklərimizdən biri də Novruz bayramıdır. Novruz xalqımızın əsrlərdən bəri qoruyub saxladığı və bütün dövrlərdə həmişə əziz tutduğu bayramlardan biridir. Onun tarixi də Azərbaycan xalqının tarixi kimi keşməkeşli, enişli-yoxuşlu olmuşdur. Bu ulu bayramın müstəqil respublikamızda dövlət səviyyəsində qeyd edilməsi öz milli köklərimizə, adət-ənənələrimizə, tarixi

keçmişimizə dərin ehtiram bəslədiyimizi və sarsılmaz tellərlə bağlı olduğumuzu nümayiş etdirir.

Bayramlar uşağı mənəvi cəhətdən zənginləşdirir, onun ətrafındakı dünya haqqında biliklərini genişləndirir, köhnə və yaxşı ənənələri bərpa etməyə kömək edir, birləşdirir və yaradıcılığa həvəsləndirir. Sırf milli məniyimizi əks etdirən bir bayram olan Novruz bayramı min illərdən bu günümüzdə qədər xalqımızın məişətinə, mənəviyyatına, psixologiyasına nüfuz etmiş, özünün böyük tərbiyəvi təsir gücünə sahib adət-ənənələri ilə yetişən nəsillərin gələcək həyata hazırlanmasına böyük təsiri olmuşdur. Bütün dövrlərdə bu bayram xalq arasında təntənə ilə, böyük sevinclə keçirilən bir mərasim olmuşdur.

Novruz bayramı uşaqlarda məşğulluq, sevinc, fərəh və iftixar hissi yaratmaq məqsədilə həyata keçirilən təntənəli tədbirdir. Belə tədbirlər uşaqlarda ictimai fəallıq hissi yaradır. Uşaqlar bayram tədbirlərində iştirak etdikcə, onların şüuru inkişaf edərək müvafiq bilik, bacarıq və nitqi, dünyagörüşü sürətlə inkişaf edərək müvafiq bilik, bacarıq və vərdislərlə zənginləşir. Novruz bayramı tədbirinin keçirilməsi xüsusi hazırlıq və bədii tərtibat tələb edir. Onun yüksək zövqlə keçirilməsi uşaqların yaş və anlayış səviyyəsinə uyğun olmalıdır. Düzgün bədii tərtibat onlarda həmin hadisələr və milli adət-ənənələr haqqında müvafiq anlayışlar yaradır. Belə tədbirlərə hazırlaşarkən folklorlardan götürülmüş bayatılar, nəğmə və şən mahnılar milli mənəvi dəyərlərimizə, Vətənə sonsuz məhəbbət hissi yaradır. Uşaqlar bədii mətnlər, mahnılar, hikmətli sözlər vasitəsilə öz doğma respublikası haqqında yeni-yeni məlumatlar alır, xalqımızın yüksək dəyanətliliyi, mərdliyi, əməksevərliyi, qonaqpərvərliyi və digər mənəvi keyfiyyətləri ilə fəxr edirlər.

Ailədə Novruz bayramının qeyd edilməsinin uşaqların mənəvi keyfiyyətlərinin formalaşmasına təsiri böyükdür. Bu bayramda bir çox ənənələr – evdə səliqə-səhman və təmizlik işlərinin aparılması, yaxınların evinə qonaq gedilməsi, evdə xoş sözlər danışılması, küsülülərin barışması, bir çox oyunların oynanması uşaqların əxlaqi, əmək, estetik, zehni və fiziki inkişafına təsir göstərir.

Bu bayramı yüksək təntənə ilə, ürək sevinci ilə, qəlb fərəhi ilə qarşılamaq üçün böyüklər qədər uşaqlar da xüsusi hazırlaşır. Hər evdə, hər ailədə Novruz bayramına əvvəlcədən hazırlıq gedir. Analar, bacılar şəkərbura, paxlava, şorqoğal və başqa nemətlər bişirir, bolluq və bərəkət rəmzi olan səməni cücərdirlər. Novruz bayramında müxtəlif oyunlar keçirirlər. Novruzun bir bəzəyi də kosa və keçəldir. Onlar öz oyunları ilə uşaqlara sevinc gətirir, onları əyləndirirlər. Novruz şən, sevimli, milli və xəlqi dəyərlərini özündə birləşdirən bayramdır.

Novruz bir bayram kimi baharın gəlməsi münasibəti ilə geniş miqyasda qeyd olunur və sevincli bir hala - qışın qurtarılmasına və baharın gəlişinə həsr olunur. Təbiətin oyanması Novruzdan başlanır. Azərbaycan xalqı bunu çox

təntənəli və həm də Yeni ilin, yeni günün – Novruzun gəlişini ən azı dörd həftə əvvəldən qeyd etməyə başlayır. Çərşənbələrin qeyd olunması uşağın təbiətlə bağlı biliklərinin zənginləşməsinə, təbiətdə növbəli şəkildə baş verən hadisələrin mahiyyətinə varmağa imkan verir. Bunun nəticəsidir ki, Novruz bayramında Səməni hazırlanması yazın gəlişinə və təbiətin oyanmasına işarə verir. Uşaqlar bu prosesin bir başa həm iştirakçısına və müşahidəçisinə çevrilməlidir. Bu uşaqların ilkin təbiət əlaməti kimi maraqlarına xidmət edir.

Novruz dəyərləri içərisində təmizliyə, paklığa çağırış da güclüdür. İllə xır çərşənbələrdən başlayaraq cəmiyyətdə təmizlik işləri görmək, ölkədə, eldə, mahallarda, kəndlərdə bu məqsədlə iməcilik keçirmək, bağı-bağcanı, ev-eşiyi, həyə-t-bacanı təmizləyib-sahmanlamaq, sobaları, ocaqları qurumdan, küldən təmizləmək, sözün həqiqi mənasında, geniş sanitar xidməti həyata keçirmək bayramın başlıca tələblərindən hesab olunurdu. Novruz bayramına xas olan xüsusiyyətlərdən biri də evlərin təmizliyinin saxlanılmasını və səliqə səhmana riayət edilməsini tələb edirdi. Bu uşağın əmək tərbiyəsinə xidmət edir, uşağın məişət əməyinə şüurlu yanaşması ilə özünəxidmət əməyinin də inkişafına yol açır. Uşaqda tənbellik əlamətlərinin aradan qaldırılmasını, real əmək fəaliyyərinə hazırlığını təmin edir.

Novruz süfrəsinin quruluşu uşağı estetik zövq almağa çağırır. Novruz bayramında böyüklərin müşayiəti ilə müxtəlif şirniyyatların düzülüşü uşağın bədii zövq almağına, görülən işə şüurlu münasibət göstərilərək riayət etməsinə imkan verir. Yaşlı nümayəndələr çalışmalıdır ki, uşaqları son dərəcədə bayramın hər bir xüsusiyyəti ilə tanış etsin, uşaqlar tək-cə şirin təamları deyil, həm də onların quruluş xüsusiyyətlərinə bələd olurlar. Uşaqlar böyüklərin köməyi ilə ilkin bayram süfrə mədəniyyətinə yiyələnirlər. Yalnız xalqımıza məxsus “Şorqoğalı”nın Günəşin rəmzi ölçülərini və ona bəslənən etiqadları əks etdirməsi, şəkərburanın on beş günlük Ayın rəmzi mənasını, bayram paxlavalarının ulduzlar sistemi simvollarını ifadə etməsi, bu kimi bir çox başqa rəmzlər Novruzun xalqımızın tarixində qədim köklərə və təsəvvürlərə malik olduğunu bir daha təsdiqləməkdədir.

Qohum və ya qonşuya ziyarətin təşkili həm ailələr arasındakı emosional bağlılığı formalaşdırır, həmçinin uşaqların sosiallaşmasında mühüm rol oynayır. Belə ki, uşaqlar yeni insanlar tanıyır, mehribançılıq, yoldaşlıq, səmimiyyət kimi əxlaqi sifətlər ortaya çıxır, qohumluq münasibətlərini gücləndirir. Bundan başqa, Novruz bayramında küsülülərin barışması el adəti kimi uşaqlar arasında qarşılıqlı mənəvi sevincə, uşaqların üzündə təbəssümün yaranmasına səbəb olur. Təbii ki, burada yaşlı nümayəndələrin verəcəyi tövsiyələr də bir növ stimül rolunu oynayır. Novruz bayramı ilə gələn bu adət uşaqların yoldaşları ilə gözəl münasibət qurmasında müstəsna rol oynayır.

Novruz bayramının uşaqların estetik tərbiyəsi baxımından mühüm əlaqəsi vardır. Xüsusilə bayramlarda - Novruz bayramında uşaqlar həmin

bayramın hər bir xüsusiyyəti onların estetik tərbiyəsinə böyük təsir göstərir. Bu xüsusiyyətlərə xalqın milli adət-ənənələrindəki incəlik, milli xalçaların üzərindəki ornamentlər, dekorativ naxışlar, geyim mədəniyyəti, müxtəlif şəkildə dekorasiya olunan bayram səmənisi və xonçalar, müxtəlif rəqslər və s. daxildir. Süfrənin qurulmasında uşaqlar böyüklər ilə birgə işi həyata keçirməlidir. Bu uşağı bayramda istifadə olunan şirniyyatların adları, onların ilkin hazırlanma qaydasını ilə tanış edir. Bu da, nəinki bayram abu-havasının yüksəlməsinə, həmçinin uşağın böyüklərin əməyinə hörmət etməsi, əməklə bağlı ilkin bacarıq və vərdişlərin formalaşmasına xidmət edir.

Novruz bayramının adət-ənənələrində ekoloji tərbiyə işinin təşkili ilə bağlı da mühüm motiv vardır. Novruz bayramında bayram qabağı təmizlik işlərinin həyata keçirilməsinin ekoloji tərbiyə baxımından mühüm rolu vardır. Bu cür təmizlik işlərinin həyata keçirilməsi uşağı məişət əməyi ilə tanışlığını təmin edir. Novruz bayramı səmənisinin cücərən prosesini müşahidə etməsi uşaqda təbiətin canlanması prosesi ilə tanış edir. Bu cür işlər uşaqlara ətraf mühitə emosional – estetik həssaslıqla yanaşmanı öyrədir.

Uşaqlar bu bayramda evdə və çöldə öz yaş və fiziki imkanlarına uyğun olaraq işlər həyata keçirirlər. Bu uşağa gigiyenik tələbləri gözləməyi, ilkin təsərrüfat və məişət biliklərini öyrədir. Bayram vasitəsilə uşaqlar xonçanın düzəldilməsi, süfrənin qurulması, müxtəlif xalq şirniyyatlarının hazırlanması qaydası ilə tanış olur. Bu uşaqları başqaları üçün zəhmət çəkməyə, başqalarını düşünməyə alışdırır, tənbelliyə mənfi münasibətin formalaşmasına xidmət edir. Uşaq bağçalarında Novruz bayramını daha maraqlı keçirirlər. Bayrama iki həftə qalmış, yəni su çərşənbəsi günündən başlayaraq bayrama xüsusi hazırlıq işləri görürlər. Uşaqlara Novruz bayramı haqqında maraqlı söhbətlər edir, mahnılar, şeirlər öyrədir, ssenari əsasında müxtəlif bayram tamaşaları hazırlayırlar. Həmçinin Novruz çərşənbələrinin başladığı dövrdən etibarən, uşaqlarla söhbətlər edilməli, onların ilkin təsəvvürlər ehtiyatını müxtəlif interaktiv üsullarla ortaya çıxarılmalı, lazım gəldikdə bilmədiyi məsələlər üzərində tərbiyəçi lazımı maarifləndirmə işi təşkil etməlidir. Təbii ki, bu sadəcə izahla yox, həmçinin əyani metodlarla da gücləndirilməlidir.

Zəngin mənəvi dəyərlərimizə söykənərək, insanlar arasında qarşılıqlı hörmət, səmimiyyət və mehribanlıq münasibətlərini bərqərar edən Novruz bayramı xalqda gələcəyə nikbinliklə, ümidlə baxmaq hissləri doğurur.

Ədəbiyyat

1. Həsənov A. *Məktəbəqədər pedaqogika*. Bakı – 2011.
2. Əliyeva A.S. *Xalq pedaqogikasında tərbiyə məsələləri*. Bakı – 2016.
3. Əliyeva A.S. *Məktəbəqədər yaşlı uşaqların milli mədəniyyətlə tanışlığının təşkili metodikası*. Bakı – 2019.
4. Qasımova Sevinc. *Novruz inanc mətnləri və onların poetikası*. Bakı – 2020.